

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[CURRENT ISSUES IN COGNITIVE LINGUISTICS]**

УДК 811.134.2'42

Стаття надійшла до редакції [Article received] – 21.12.2022 р.

Фінансування [Financing] – самофінансування [self-financing]

Перевірено на плагіат [Checked for plagiarism] – 23.12.2022 р.

Оригінальність тексту [The originality of the text] – 92.17 %

<http://doi.org/10.17721/2663-6530.2023.43.08>

**КОГНІТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНТРАРГУМЕНТАТИВНИХ
ДИСКУРСИВНИХ МАРКЕРІВ У СУЧАСНІЙ ІСПАНСЬКІЙ МОВІ**

Ірина Анатоліївна Ломакіна (м. Київ, Україна)

lomakinairi@gmail.com

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов

Воєнно-дипломатична академія імені Євгенія Березняка

(Міністерство оборони України)

04119, м. Київ, вул. Мельникова, 81

У статті розглядаються іспанськомовні контраргументативні дискурсивні маркери (КДМ), як окремий клас виразів та слів, що виконують спільні функції: з'єднують фрагменти дискурсу, пояснюють, які семантичні зв'язки існують між елементами тексту, керують процесом спілкування, інтерпретацією дискурсу мовцем та реципієнтом, співвідносять, зіставляють і протиставляють твердження в дискурсі. Зазначені одиниці не тільки синтаксично поєднують частини тексту, але й пояснюють когнітивні зв'язки між його частинами, а також висловлюють ставлення мовця до того, що він повідомляє, або ставлення мовця до адресата мовлення.

Комунікативні імплікатури можуть блокуватися, коли мовець усвідомлює, що його інформація викликала небажаний ефект у свідомості співрозмовника. Здатність це зрозуміти визначається теорією розуму. Аналіз когнітивних функцій іспанськомовних контрагументативних дискурсивних маркерів виявляє, що вони мають на меті спростувати небажані твердження або припущення.

Контраргументативні ДМ мають власну програму функціонування, за якою з одного боку вони блокують небажану імплікатуру, що виникла в попередньому висловлюванні, а з іншого – вводять новий блок дискурсу. Цим новим блоком комунікант укомплектовує інформацію, з якою має залишитись реципієнт. Якщо розглядати відмінності у вживаннях контраргументативних ДМ треба виділити різні відтінки вживань в межах зазначеного вище алгоритму. Усвідомлення цих

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Cognitive Features of Contrargumentative Discourse Markers in Modern Spanish Language (in Ukrainian)

[Kognityvni osoblyvosti kontrargumentatyvnyh dyskursyvnnyh markeriv u suchasnij ispans'kij movi]

© Lomakina I. A. [Lomakyna I. A.], lomakinairi@gmail.com

відмінностей, зазвичай, притаманне носіям мови і важко передається тим, хто вивчає іспанську мову як іноземну.

Ключові слова: контраргументативні дискурсивні маркери, дискурс, когнітивні функції, іспанська мова, теорія розуму, імплікатура, комунікація.

COGNITIVE FEATURES OF CONTRARGUMENTATIVE DISCOURSE MARKERS IN MODERN SPANISH LANGUAGE

Irina A. Lomakina (Kyiv, Ukraine)

lomakinairi@gmail.com

PhD (Philology), associate professor
Department of Foreign Languages
Evgeniy Bereznyak Military-Diplomatic Academy
(Ministry of Defence of Ukraine)
81 Melnikova str., Kyiv, Ukraine, 04119

The article deals with Spanish-language contrargumentative discourse markers as a separate class of expressions and words that perform common functions: they connect fragments of discourse, explain what semantic links exist between the text elements, manage the communication process, the interpretation of discourse by the speaker and the recipient, correlate, compare and contrast statements in discourse. These units not only syntactically combine parts of the text, but also explain the cognitive connections between its parts, as well as express the speaker's attitude to what he communicates, or his attitude to the speech addressee.

Communicative implicatures can be blocked when the speaker realizes that his information has caused an undesirable effect in the mind of the interlocutor. The ability to understand this is determined as the theory of mind. An analysis of the cognitive functions of Spanish contrargumentative discourse markers reveals that they aim to refute undesired statements or assumptions.

Contrargumentative DMs have their own program of functioning, according to which, they block the unwanted implicature that appeared in the previous statement, and on the other hand, they introduce a new block of discourse. With this new block, the communicator completes the information that the recipient should be left with. If we study the differences in the use of contrargumentative DMs, it is necessary to distinguish different shades of use within the limits of the above-mentioned algorithm. Awareness of these differences or shades of sense is usually inherent in native speakers and difficult to convey to those who are learning Spanish as a foreign language.

Key words: *contrargumentative discourse markers, discourse, cognitive functions, Spanish language, the theory of mind, implicature, communication.*

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Когнітивні особливості контраргументативних дискурсивних маркерів у сучасній іспанській мові
(Українською) [Kognityvni osoblyvosti kontrargumentatyvnyh dyskursyvnnyh markeriv u suchasnij ispans'kij movi]

© Ломакіна І. А. [Lomakina I. A.], lomakinairi@gmail.com

На початку третього тисячоліття **актуальним** є вивчення засобів, що забезпечують зв'язність дискурсу, його інформативність, а також процес взаємодії мовця і слухача. Дискурсивні маркери виконують спільну функцію: з'єднують фрагменти дискурсу, пояснюють, які семантичні відносини існують між елементами тексту, керують інтерпретацією дискурсу реципієнтом. Слід зазначити, що це не просто службові слова, позбавлені будь-якої когнітивної функції. **Актуальність** зумовлена дослідженням саме когнітивного аспекту функціонування в дискурсі КДМ, вживання яких тісно пов'язане з інтенціями людини в процесі комунікації.

Наукова новизна дослідження полягає в з'ясуванні залежності використання в іспанській мові контраргументативних дискурсивних маркерів, що є периферичними одиницями у реченні, від їх когнітивних функцій та екстралінгвістичних чинників, пов'язаних з ситуацією мовлення.

Метою дослідження є визначення, як вживання КДМ іспанської мови впливає на дискурс, і зокрема, яке когнітивне навантаження можуть нести зазначені одиниці, виходячи з їхніх характеристик.

Об'єктом дослідження обрано контраргументативні дискурсивні маркери іспанської мови, як гетерогенну групу, що має єдину мету забезпечувати певний когнітивний зв'язок та перехідність між різними елементами дискурсу. Такими елементами можуть бути будь-які змістовні одиниці. КДМ навіть можуть пов'язувати фрагмент дискурсу з будь-яким екстралінгвістичним контекстом. Тобто КДМ пояснюють семантичний і прагматичний зв'язок між елементами дискурсу, що співвідносяться, ставлення мовця до того, що він повідомляє, відносини між мовцем та адресатом мовлення. **Предметом** дослідження є когнітивна забарвленість, яку надає дискурсу вживання КДМ, виходячи з їхніх характеристик, а також природа генерування нових значень цими одиницями залежно від контексту та інтенції мовця.

Стосовно виділення в окремий вид КДМ, серед іспанських граматистів спостерігаються певні розходження. Для певних дослідників це – окрема група ДМ [5]. В свою чергу Королівська Академія виділяє їх в окремий клас. “Нова граматики іспанської мови” встановлює з одного боку ДМ протиріччя і контраргументації (*adversativos* у *contraargumentativos*): *ahora bien; al*

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Cognitive Features of Contrargumentative Discourse Markers in Modern Spanish Language (in Ukrainian)

[Kognityvni osoblyvosti kontrargumentatyvnyh dyskursyvnnyh markeriv u suchasnij ispans'kij movi]

© Lomakina I. A. [Lomakyna I. A.], lomakinairi@gmail.com

contrario, antes al contrario; por el contrario; todo lo contrario; antes bien; después de todo; empero; en cambio; eso sí; no obstante; sin embargo, а з іншого ДМ уступки, куди в свою чергу входять ДМ націлені на переоформлення думки: *de todas formas/maneras; de todos modos; en cualquier caso* [6, с. 597]. Але “Словник дискурсивних часток іспанської мови” відмовляється від будь якої класифікації і охоплює всі ДМ визначенням «частка» [2].

Для дослідження мовленнєвих реалізацій КДМ в когнітивному і прагматичному плані доцільно розглядати класифікацію, запропоновану Martín Zorraquino у Portolés. В цій класифікації виділяються такі КДМ: *en cambio, por el contrario, por contra, antes bien, sin embargo, no obstante, con todo, ahora bien, ahora, eso sí* [5].

Поняття імплікатури вперше зустрічаємо у роботі Герберта Пола Грайса «Логіка і спілкування». Засновник теорії імплікатур розмежовує те, що говориться, і те, що мається на увазі. Виділяється два різновиди імплікатур: конвенційні та неконвенційні. Значення конвенційних імплікатур виводиться із лексичних значень слів та словосполучень, які входять у повідомлення, – цим вони схожі на пресупозиції. Грайс називає імплікатурами дискурсу або комунікативними імплікатурами такі смислові компоненти повідомлення, які реципієнт виносить із контексту спілкування завдяки знанням комунікативних постулатів і конвенцій спілкування. Це такий прагматичний компонент змісту, який адресат виводить на основі експліцитних складників, але на відміну від пресупозицій це менш стабільний компонент, оскільки він може зникати або подавлятися під дією контексту; він дійсний лише для певного контексту. Імплікатури називають смисловими висновками, на відміну від логічних висновків [3, с. 81-102].

В сучасній іспанській мові вживаються ДМ, що мають на меті спростувати небажані твердження або припущення – імплікатури. Це контраргументативні ДМ (*sin embargo, en cambio, por el contrario, por contra, antes bien, no obstante, con todo, etc.*) [4].

Функція з’єднання окремих елементів дискурсу стала головною для виділення дискурсивних маркерів як окремого класу слів. Саме тому в лінгвістиці для них також існує назва *conectores discursivos* – українською дискурсивні конектори (зв’язувачі). Для цієї функції також можна виділити слова та вирази, що виконують під-функції протиставлення та контраргументації [1; 7].

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Когнітивні особливості контраргументативних дискурсивних маркерів у сучасній іспанській мові
(Українською) [Kognityvni osoblyvosti kontrargumentatyvnyh dyskursyvnyh markeriv u suchasnij ispans'kij movi]

© Ломакіна І. А. [Lomakyna I. A.], lomakinairi@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

У мовленні крім процесів кодифікації та декодифікації існують принципи, що регулюють взаємодію комунікантів і, співвідносно, інтерпретацію висловлювань. Теорія розуму визначає здатність усвідомлювати відмінності, що існують між поглядами комунікантів. Іншими словами, ця здатність дозволяє рецепієнту брати до уваги психічні стани інших суб'єктів, припускаючи, що їх думки подібні до його власних.

Дуже часто рецепієнт піддається ситуації, в якій повинен уявляти, що думають інші комуніканти. У свою чергу, ці комуніканти можуть припустити, з інформації, яку вони мають про співрозмовника, що вони думають або здогадуються про те, що він думає, і все це також може бути виведене учасниками процесу комунікації в теоретично нескінченному циклі. Ієрархія психічних станів, що містять один одного: *Я вважаю, що ви думаете, що я вірю...*

Комунікативні імплікатури, можуть блокуватися. Це відбувається, коли комунікант усвідомлює, що його інформація викликала небажаний ефект у співрозмовника. Комунікант здатний це зрозуміти саме завдяки теорії розуму. Саме ця гетерометакогнітивна здатність звітує комунікантам про небажані імплікатури. Саме теорія розуму призводить до того, що комуніканти звертаються до вживання ДМ щоб блокувати небажані імплікатури.

Процес «читання» розуму співрозмовника, який висуває теорія розуму, є в наявності у всіх учасників мовленнєвого акту. Той, хто розмовляє, «читає розум» реципієнта і, в результаті свого розуміння, модифікує подальше повідомлення. Можемо підсумувати, що мовець постійно думає про те, як інтерпретує його повідомлення співрозмовник.

Саме цим «читанням розуму» пояснюється усвідомлення появи небажаних імплікатур і, як наслідок, бажання їх заблокувати за допомогою використання мовних засобів, а саме – контраргументативних ДМ (*sin embargo, al contrario, con todo, no obstante, etc.*).

Чим більше комунікант піклується про стан реципієнта мовлення, тим більше він націлений на зчитування небажаних імплікатур, тим більше він слідкує за мовними одиницями, які він вибирає для повідомлення, і за їх ефектами. Співвідносно, тим більше активується теорія розуму під час комунікативного процесу. Вищезазначене впливає на вживання КДМ.

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Cognitive Features of Contrargumentative Discourse Markers in Modern Spanish Language (in Ukrainian)

[Kognityvni osoblyvosti kontrargumentatyvnyh dyskursyvnih markeriv u suchasnij ispan's'kij movi]

© Lomakina I. A. [Lomakyna I. A.], lomakinairi@gmail.com

Якщо розглядати відмінності у вживаннях КДМ треба виділити різні відтінки вживань в межах зазначеного вище алгоритму. Усвідомлення цих відмінностей, зазвичай, притаманне носіям мови і важко передається тим, хто вивчає іспанську мову як іноземну.

Можна сказати, що КДМ, наприклад *sin embargo* блокують небажану імплікатуру з першої частини висловлювання, заперечуючи її новим твердженням у другій частині – продовженні дискурсу після *sin embargo*. В той час, коли інші КДМ також блокують небажану імплікатуру, але не заперечуючи попереднє твердження, а виправляючи його за допомогою конкретизації. Тому ці КДМ не можуть замінювати одне одного в однакових контекстах.

Навіть, якщо вони зустрічаються в абсолютно однакових контекстах, можна спостерігати, що вони вживаються комунікантом для різних цілей і трактуються по-різному реципієнтом:

Mañana es mi día de descanso. Sin embargo, puedes llamarme.

Mañana es mi día de descanso. Con todo, puedes llamarme.

В обох випадках небажаний ефект від імплікатури, викликаній першою частиною *no me llames*, блокується КДМ. Але наявність *sin embargo* спричиняє спростування цього ефекту. В той час, коли *con todo* не заперечує цей ефект, а тільки, дистанціюючись від нього, підлаштовує. Таким чином у другому випадку залишається незручність від можливого в теорії майбутнього телефонного дзвінка, яка повністю блокується в першому.

Відповідно до вищезазначеного, досить складно помічати такі тонкі відтінки в мовленні, але ці види КДМ не сприймаються однаково. Залежність розуміння цих відтінків від прагнення досягти бажаного ефекту комунікації, знову вказує на зв'язок вживань КДМ з теорією розуму.

Вживання КДМ пов'язується із спростуванням шляхом заперечення або переоформлення попередньої інформації, яка викликала небажану імплікатуру. Тобто в когнітивному плані можна асоціювати контраргументативні ДМ з несприятливістю та з поступливістю.

Tengo fiebre. Sin embargo, saldré.

Tengo fiebre. No obstante, saldré.

В обох прикладах небажаною імплікатурою буде: *мені не слід виходити*. *Sin embargo* зводить її нанівець запереченням. *No obstante* не спростовує зазначене в першій частині, переконання, про те, що не слід виходити, воно

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Когнітивні особливості контраргументативних дискурсивних маркерів у сучасній іспанській мові
(Українською) [Kognityvni osoblyvosti kontrargumentatyvnyh dyskursyvnnyh markeriv u suchasnij ispans'kij movi]

© Ломакіна І. А. [Lomakyna I. A.], lomakinairi@gmail.com

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemanitics>

продовжує існувати, але вже не настільки впливаючи на те, що хоче повідомити комунікант. Небажана імплікатура блокується спростуванням твердження, не через заперечення, як у випадку з *sin embargo*, але у слабшій формі часткового заперечення. Інформація, яку вводить *No obstante* не протиставляється попередній інформації, вона скоріше стає уточненням, що не зменшує правдивості першого твердження. Таке значення співвідноситься з дієсловом *obstar* – *протиставляти*. Тому, чим більшою буде заангажованість мовця на істинність первинної інформації, тим більше шансів зустріти у висловлюванні КДМ *no obstante*, і чим впевненість в правдивості буде меншою, тим більше шансів для застосування *sin embargo*. Ця відмінність у характері заперечення не може сприйматися без глибокого знання і відчуття мови. Повною мірою користуватися такими когнітивними властивостями КДМ можуть тільки носії мови. Саме подальше дослідження особливостей вживань зазначених ДМ може стати в нагоді для викладачів і для тих, хто вивчає іспанську мову.

Висновки. На початку комунікативного процесу, завдяки теорії розуму, комунікант усвідомлює виникнення небажаної для реципієнта імплікатури. Він намагається зняти її когнітивний вплив вживаючи КДМ для того, щоб реципієнт не приписав йому небажану інтенцію.

Контраргументативні ДМ мають власну когнітивну програму функціонування, за якою з одного боку вони блокують небажану імплікатуру, що виникла в попередньому висловлюванні, а з іншого – вводять новий блок дискурсу. Цим новим блоком комунікант укомплектовує інформацію, з якою має залишитись реципієнт.

Безперечно, рівень володіння мовою можна визначати, зокрема, вмінням вживати та інтерпретувати КДМ, без цього вміння комунікативна компетенція буде неповною.

Подальші перспективи дослідження ми вбачаємо в визначенні найтипівіших когнітивних значень дискурсивних маркерів іспанської мови. Також перспективним вважається дослідження особливостей перекладу іспанськомовних дискурсивних маркерів залежно від спрямованості дискурсу.

Як вже зазначалося, відтінки вживань різних маркерів в межах лише КДМ не сприймаються однаково. Залежність розуміння цих відтінків від прагнення досягти бажаного ефекту комунікації, знову вказує на зв'язок

(Current issues in cognitive linguistics [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Cognitive Features of Contrargumentative Discourse Markers in Modern Spanish Language (in Ukrainian)

[Kognityvni osoblyvosti kontrargumentatyvnyh dyskursyvnnyh markeriv u suchasnij ispans'kij movi]

© Lomakina I. A. [Lomakyna I. A.], lomakinairi@gmail.com

вживань КДМ з теорією розуму і потребує окремих досліджень.

Література:

1. Ломакіна, І. А. «Семантико-прагматичні особливості дискурсивних маркерів у сучасній іспанській мові.» *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики* 32 (2017), 192.
2. Briz, A., Pons, S. y J., Portolés. *Diccionario de partículas discursivas del español* (2008), <http://www.dpde.es>
3. Escandell, Vidal, Leonetti, M. «On the Rigidity of Procedural Meaning.» *Procedural Meaning, Bingley, Emerald* (2011): 81-102.
4. Martí Sánchez M. «Los marcadores discursivos para estudiantes y profesores.» *Español como lengua extranjera. Actividades y claves realizadas por Sara Fernández Gómiz* (Madrid: Edinumen, 2013).
5. Portolés, J., Zorraquino, M. «Los marcadores del discurso.» (Madrid: Espasa Calpe, 1999), capítulo 63.
6. *Nueva gramática de la lengua española*, Real Academia española y asociación de academias de la lengua española (Madrid: Espasa, 2010_).
7. Schiffrin, D. *Discourse markers* (Cambridge: Cambridge University Press, 1987), 364.

References:

1. Lomakina, I. A. «Semantiko-pragmaticalni osoblivosti diskursivnih markeriv u suchasnij ispans'kij movi [Semantic-pragmatic features of discourse markers in modern spanish language].» *Problemi semantiki, pragmatiki ta kognitivnoi lingvistiki* [Problems of semantics, pragmatics and cognitive linguistics] 32 (2017) (In Ukr.).
2. Briz, A., Pons, S. y J., Portolés. *Diccionario de partículas discursivas del español* (2008), <http://www.dpde.es>
3. Escandell, Vidal, Leonetti, M. «On the Rigidity of Procedural Meaning.» *Procedural Meaning, Bingley, Emerald* (2011): 81-102.
4. Martí Sánchez M. «Los marcadores discursivos para estudiantes y profesores.» *Español como lengua extranjera. Actividades y claves realizadas por Sara Fernández Gómiz* (Madrid: Edinumen, 2013).
5. Portolés, J., Zorraquino, M. «Los marcadores del discurso.» (Madrid: Espasa Calpe, 1999), capítulo 63.
6. *Nueva gramática de la lengua española*, Real Academia española y asociación de academias de la lengua española (Madrid: Espasa, 2010_).
7. Schiffrin, D. *Discourse markers* (Cambridge: Cambridge University Press, 1987), 364.

(Актуальні питання когнітивної лінгвістики [Aktual'ni pytannja kognityvnoi' lingvistyky])

Когнітивні особливості контраргументативних дискурсивних маркерів у сучасній іспанській мові
(Українською) [Kognityvni osoblyvosti kontrargumentatyvnyh dyskursyvnnyh markeriv u suchasnij ispans'kij movi]

© Ломакіна І. А. [Lomakyna I. A.], lomakinairi@gmail.com